

Camus'nün Yapıtlarında Ölüm

Nevzat YILMAZ*

Kuşkusuz ölüm, kesin bir son olarak, insanoğlunun değişmeyen tek alınıyazısı olarak çoğu yazarların en önde gelen temalarından birini oluşturmuştur. Bunların içerisinde Camus kadar ölüm fikriyle yoğrulanını bulmak güçtür. Ayırmsız Camus'nün bütün yapıtlarında ölüm teması, bazen ön planda bazen de geri planda, ama kesinlikle yer alır. Camus'nün bütün insanlarını ölümle savaş halinde görürüz. Claude Treil'in de belirttiği gibi, bu savaş, ölümlü yenme ya da verdiği korku ve nefrete egemen olabilmek istediğinden kaynaklanmaktadır.: "Ces oeuvres (les oeuvres de Camus) ont toutes la mort comme thème principal et dans chacune d'elles l'indifférence est une éthique qui permet de mieux mourir ou de mieux tuer. De toutes façons, il s'agit, pour les personnages ultras, de dominer la mort, et de combattre la peur, l'angoisse ou la haine qu'elle provoque"¹.

Camus'nün ölüme duyduğu bu ilginin kaynağını kendi yaşamında bulmak, yaşamı boyunca onu tehdit eden ve sık sık ölümle karşı karşıya getiren, ölümün soğuk soluğunu yüzünde hissetmesine neden olan hastalığında bulmak tamamen atılverecek bir varsayım değildir: "La sensation de la mort qui désormais m'est familière... Présenter la mort à la simple vue d'un mouchoir rempli de sang"². Ancak, daha önemli olan şey, onun bu deneyiminden yola çıkarak ölümün evrensel karakterini kavraması ve bütün bir sanat yaşamını bu tema üzerine dayandırmasıdır. Anlamsızlık, ayrılık, yalnızlık gibi yapıtlarının temelini oluşturu-

* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Fransızca Okutmanı

1 Claude Treil- L'indifférence dans l'oeuvre d'Albert Camus, Sherbrooke (Québec). Ed. Cosmos, 1971, s. 82.

2 A. Camus- Carnets II, Gallimard, 1964, s. 89.

ran olumsuz öğelerin hepsi ölümlerle noktalanmakta ve bir yerde bu son, onun başkaldırmasının temel nedenini oluşturmaktadır.

Çaresizlik içerisinde, zaman zaman onda bile bir mutluluk unsuru aramasına karşın Camus'nün insanların mutsuzluğunun en büyük nedeni ölümdür.

Alınyazısı ya da tanrıların yasası, uygulayıcı bir güç olarak görüldüğü zaman Camus'nün insanı bunu "ölüm" olarak adlandırılmaktadır. *L'Etat de Siège*'de alınyazısı bir insan biçiminde karşımıza çıkar, adı Veba'dır, oysa sekreteri ve uygulayıcısının adı Ölüm'dür. Camus'nün insanların başkaldırmasına neden olan ölümün bizzat kendisinden çok, onun, alınyazısı ya da tanrılar tarafından bütün insanlara uygulanan bir ceza oluşudur. Rieux'nün *La Peste*'teki şu sözleri ölümü tanrılarla bir tuttuğunu gösterir: "... puisque l'ordre du monde est réglé par la mort, peut-être vaut-il mieux pour Dieu qu'on ne croie pas en lui et qu'on lutte de toutes ses forces contre la mort"³.

L'Homme révolté'de durum daha da açık olarak görülmektedir: "Protestant contre la condition dans ce qu'elle a d'inachevé, par la mort, et de dispersé, par le mal, la révolte métaphysique est la revendication motivée d'une unité heureuse, contre la souffrance de vivre et de mourir. Si la peine de mort généralisée définit la condition des hommes, la révolte, en un sens, lui est contemporaine. En même temps qu'il refuse la condition mortelle, le révolté refuse de reconnaître la puissance qui le fait vivre dans cette condition. Le révolté métaphysique n'est donc pas sûrement athée, comme on pourrait le croire, mais il est forcément blasphémateur. Simplement, il blasphème d'abord au nom de l'ordre, dénonçant en Dieu le père de la mort et le suprême scandale"⁴.

Böylece "ölümün babası" olarak nitelediği Tanrı, son olarak, ölüm aracılığıyla insanların arasına karışmaktadır. Dolayısıyla ölüm, alınyazısı ya da Tanrı gibi, ancak onlardan çok daha somut, çok daha insana yakın ve belki de en çok saldırıya uğrayan bir "metafizik başkası" olarak görünmektedir. *L'Etat de Siège*'de Diego, Veba'ya değil, fakat ölümü uygulayan sekreterine saldırır, öleceklerin adlarının yazılı olduğu defteri zorla çekip alır ondan. Bu davranış anlamlıdır ve Camus'nün insanının alınyazısına ya da tanrılara olan nefretinin, ölüme karşı bir nefret biçimine dönüştüğünü gösterir. Ölümü yendiği ölçüde alınyazısını ve tanrıları da yenmiş olacaktır. Bu nedenle, Camus'nün, alınyazısından ve tanrılardan fazla söz etmemesine karşın, ayırılmaz bütün yapıtlarında ölüm temasını işlediğine tanık oluruz. Mutluluk için verdiği savaş, ölüme karşı kazandığı utkuyla orantılı olarak başarıya ulaşır. Pierre-Nguyen-Van-Huy, Camus'nün insanının ölüm karşısındaki duygusunu şu sözlerle belirtir: "Le rêve le plus cher à l'homme camusien est en effet de pouvoir, sinon supprimer, au moins annexer la mort et la rendre heureuse"⁵. *L'Envers et L'Endroit*'nin önsözünde yukardaki

3 A. Camus- *La Peste*, P.1.I, s. 1321.

4 A. Camus- *L'Homme révolté*, P.1.II, s. 435, 436.

5 Pierre Nguyen-Van-Huy- *La Métaphysique du Bonheur Chez Albert Camus*, Eds. de la Baconnière, Neuchâtel (Suisse), 1962, s. 41.

yargıyı doğrulayan şu satırları görürüz: "Dans le songe de la vie voici l'homme qui trouve ses vérités et qui les perd, sur la terre de la mort, pour revenir à travers les guerres, les cris, la folie de justice et d'amour, la douleur enfin, vers cette patrie tranquille où la mort même est un silence heureux"⁶.

Ölüm duygusu, Camus'de, ilk gençlik yıllarından bu yana her zaman vardır. Yapıtları onunla başlar ve onunla savaş biçiminde sürer. İlk gençlik denemelerinden *La Peste*'e ve *L'Etat de Siège*'e kadar yazar, sürekli olarak ölümden sözeder. Her yerde, en güzel manzaralar karşısında ve yaşamının en mutlu anlarında bile "ölüm kokusunu" duyar. Prag yolculuğundan dönüşünde, İtalya'dan geçerken duyduğu bu "ölüm kokusunu", şöyle dile getirir: "Certes, devant cette plaine italienne, peuplée d'arbres, de sourires, j'ai saisi mieux qu'ailleurs l'odeur de mort et d'inhumanité qui me poursuivait depuis un mois"⁷.

İlk yapıtı olan, ancak ölümden çok sonra yayınlanan *La Mort Heureuse*'de yaşlı ve yatalak Zagreus'ün ölüm karşısındaki korkusunu anlatır: "Cette vie qui me dévore, je ne l'aurais pas connue tout à fait, et ce qui n'effraie dans la mort c'est la certitude qu'elle m'apportera que ma vie a été consommée sans moi"⁸. Mersault Zagreus'ü parası için öldürecek, kendisi de yapayalnız ölecektir.

Gençlik döneminin ilk denemesi olan *L'Envers et l'Endroit* beş ayrı denemeden oluşmaktadır. Arka plânda da olsa bu beş denemede de ölüm temasını buluruz. İlk denemesi şu tümceyle başlar: "Il y a deux ans, j'ai connu une vieille femme. Elle souffrait d'une maladie dont elle avait bien cru mourir"⁹. Ve gene ölümü içeren şu tümceyle son bulur: "La mort pour tous, mais à chacun sa mort."¹⁰. İkinci deneme şöyle biter: "Qu'on ne nous dise pas du condamné à mort: 'il va payer sa dette à la société, mais: 'on va lui couper le cou'"¹¹. Üçüncü denemenin başlığı: "La Mort dans l'âme" 'dır. Dördüncü denemesinde ölüm korkusundan başka bir şey olmayan, değişik bir "yaşama sevgisi"nden söz eder: "Là était tout mon amour de vivre: une passion silencieuse pour ce qui allait peut-être m'échapper, une amertume sous une flamme... Il n'y a pas d'amour de vivre sans désespoir de vivre"¹². Kitap, hergün, giyinip kuşanarak, satın aldığı mezarını ziyarete giden yaşlı bir kadının öyküsüyle son bulur. Gene bu kitabında Camus kendi ailesinin tüm yaşamını ve öyküsünü özetler: "La grand-mère mourra, puis sa mère, lui... En longeant ces souvenirs, nous revêtons tout du même vêtement discret et la mort nous apparaît comme une toile de fond aux tons vieilliss"¹³.

6 A. Camus- "Préface" à *L'Envers et l'Endroit*, P1.II, s. 13.

7 A. Camus- *L'Envers et l'Endroit*, P1.II, s. 39.

8 A. Camus- *La Mort heureuse*, Gallimard, 1971, s. 79.

9 A. Camus- *L'Envers et l'Endroit*, P1.II, s. 15.

10 Ibid, s. 22.

11 Ibid, s. 30.

12 A. Camus- *L'Envers et l'Endroit*, P1.II, s. 44.

13 Ibid, s. 44.

Kuşkusuz, ölüm, onun genç kafasında yer eden ilk imge olmuş ve ondan aldığı esinle yaşamış, yaratmış ve baş kaldırmıştır.

L'Envers et L'Endroit'dan sonra *Noces*, gerçek bir düğün, doğanın bütün güzelliklerinin, zenginliklerinin düğünüdür. Ancak bu düğüne çağrılanlar, zengin yemek listelerinde ve binbir güzellikle bezenmiş yemek masasında bir "ölüm tadı" bulmakta gecikmiyeceklerdir: "Et je suivais tout le long de ce pays quelque chose qui n'était pas à moi, mais de lui comme un goût de la mort qui nous était commun"¹⁴. "Le Vent à Djémila" denemesinin hemen her sayfasında "ölüm" sözcüğüne rastlarız: "Il ne me plaît pas de croire que la mort ouvre sur une autre vie. Elle est pour moi une porte fermée. Je ne dis pas que c'est un pas qu'il faut franchir: mais que c'est une aventure horrible et sale... J'ai trop de jeunesse en moi pour pouvoir parler de la mort. Mais il me semble que je trouvais le mot exact qui dirait, entre l'horreur et le silence, la certitude consciente d'une mort sans espoir"¹⁵. Daha ileriki sayfalarda ölüme karşı duyduğu nefretin temelinde yaşam sevgisinin yattığını söyler. Yaşamın her türlüünü sona erdirmesi nedeniyedir ki ölümden en büyük düşmanını görür: "Il n'a pas eu le temps de polir l'idée de mort ou de néant dont pourtant il a mâché l'horreur. Ce doit être cela la jeunesse, ce dur tête-à-tête avec la mort, cette peur physique de l'animal qui aime le soleil... leurs sourires, désirs de femme, et je comprends que toute mon horreur de mourir tient dans ma jalousie de vivre"¹⁶.

Caligula'nın bütün serüveni, bütün çılgınlıkları kardeşi ve metresi Drusilla'nın ölümüyle başlar ve kendi ölümüyle son bulur. Caligula'nın ozanlara yarışma konusu olarak verdiği tema ölüm temasıdır. Kendisine bu yarışmaya katılıp katılmıyacağını soran Cherea'ya şöyle yanıt verir: "C'est inutile. Il y a longtemps que j'ai fait ma composition sur ce sujet... A ma façon, je la récite tous les jours"¹⁷. Gerçekten de Caligula'nın yaşamı, sayısız ölümlerden oluşan bir yaşamdır. İnsanın mutluluk arayışında en büyük engel, yaşamının en büyük mutsuzluk kaynağı olan ölümü, aynı bir tanrı gibi, buyruğu altındakilere uygulayarak onların bilinçlenmelerini ve baş kaldırmalarını gerçekleştirmeyi düşler. Ve sonunda bunu başarır da. Ölüm karşısındaki korku, ölüme duyulan nefret, bütün bu insanların birlik olarak Caligula'yı öldürmelerine neden olur.

L'Etranger'de, öykü, bir ölümlerle, Meursault'nun annesinin ölümüyle başlar, cinayet suçundan hüküm giyen kahramanın ölümüyle son bulur. Ölüm, burada, denemelerinde olduğu gibi belirgin bir düşman değildir. Ancak sevgiyle bağlanılan, mutluluk duyulan bir yaşamı sona erdiren bir olay olarak, ona acılık veren bir olgu olarak görünür. Önemli olan şu ya da bu şekilde ölmek değil, insanın ölümden kaçamayışıdır. Hapishanede papazla olan karşılaşmasında şöyle der: "Comprenait-il donc? Tout le monde était privilégié. Il n'y avait que des privilé-

14 A. Camus- *Noces*, P1.II, s. 63.

15 A. Camus- *Noces*, P1.II, s. 63.

16 Ibid, s. 64.

17 A. Camus- *Caligula*, P1.I, s. 97.

giés. Les autres aussi, on les condamnerait. Lui aussi, on le condamnerait. Qu'importait si, accusé de meurtre, il était exécuté pour n'avoir pas pleuré à l'enterrement de sa mère?"¹⁸. Kitabın sonunda, ölümlerle karşı karşıya kalan annesinin ve kendisinin, herşeyi yeni baştan yaşamaya hazır olduklarını dile getirir: "Pour la première fois depuis bien longtemps, j'ai pensé à maman. Il m'a semblé que je comprenais pourquoi à la fin d'une vie elle avait pris un "fiancé", pourquoi elle avait joué à recommencer. Là-bas, aussi, autour de cet asile où des vies s'éteignaient, le soir était comme une trêve mélancolique. Si près de la mort, maman devait s'y sentir libérée et prête à tout revivre. Personne, personne n'avait le droit de pleurer sur elle. Et moi aussi, je me suis senti prêt à tout revivre. Comme si cette grande colère m'avait purgé du mal, vidé d'espoir, devant cette nuit chargée de signes et d'étoiles, je m'ouvrais pour la première fois à la tendre indifférence du monde. De l'éprouver si pareil à moi, si fraternel enfin, j'ai senti que j'avais été heureux et que je l'étais encore"¹⁹. Meursault, önemli olan şeyin yaşamak olduğunu anlamıştır. Ölüm ise, deneyini yapmadığı, herşeye rağmen mutlu olduğu yaşamı sona erdirmesi nedeniyle karşı çıkılacak bir olay olarak görünmektedir.

Le Malentendu bir anda geçen, bir öldürme olayının tasarlanışının ve uygulanışının öyküsünden başka bir şey değildir. Bedrettin Tuncel, *Le Malentendu*'nün Türkçe çevirisine yazdığı önsözünde bu hanı şöyle tanımlar: "Oyun çıplaklığın, korkunçluğun ağır bastığı bu çevrede geçer. Boşlukla dolu, ölüm yüklü bu han... Öyle bir yer ki, çok geçmeden kocaman bir tabut gibi, hepsini içine alır."²⁰. Martha'nın ve annesinin konuşmaları, davranışları Jan'ın tasarlanan ölümünü haber verir ve onun ölüsü önünde sürüp gider. Martha, ölümü, sonsuza dek sürecek olan bir sürgün olarak tanımlar: "Il (Jan) est entré dans la maison amère où l'on est exilé pour toujours."²¹ Jan'dan söz ederken, yaşamdan olduğu kadar ölümden de nefret ettiğine tanık oluruz: "... Comprenez que ni pour lui (Jan) ni pour nous, ni dans la vie ni dans la mort, il n'est pas patrie ni de paix. (Avec un rire méprisant). Car on ne peut appeler patrie, n'est-ce pas, cette terre épaisse, privée de lumière, où l'on s'en va nourrir des animaux aveugles"²². Ve sonuç olarak, Maria ile olan konuşmasında, gene de yaşamın her türlüşünün ölümüne yeğ tutulacağını belirtir: "Votre mari connaît maintenant la réponse, cette maison épouvantable ou nous serons enfin serrés les uns contre les autres. (Avec haine). Vous la connaîtrez aussi, et si vous le pouviez alors, vous vous souviendriez avec délices de ce jour où pourtant vous vous croyiez entrée dans le plus déchirant des exils"²³.

18 A. Camus- L'Etranger, P1.I, s. 1209.

19 Ibid, s. 1209.

20 Bedrettin Tuncel- "Yazar ve Oyun", Yanlışlık, Albert Camus, Kalite Basımevi, Ankara-1973. s. XV.

21 A. Camus- Le Malentendu, P1.I, s. 178.

22 Ibid.

23 Ibid, s. 179.

La Peste ve L'Etat de Siège, örgütlenmiş ve yaygınlaştırılmış bir ölümün öyküleri olarak kabul edilebilir. *L'Etat de Siège*'de Veba şöyle der: "A partir d'aujourd'hui vous allez apprendre à mourir dans l'ordre. Jusqu'ici vous mouriez à l'espagnole, un peu par hasard... Oui, vous mouriez mal. Un mort par-ci, un mort par-là, celui-ci dans son lit, celui-là dans l'arène: c'était du libertinage. Mais heureusement, ce désordre va être administré. Une seule mort pour tous et selon le bel ordre d'une liste"²⁴. Listeler hazırlanır ve insanlar bu listelerdeki sıralarına göre ölürler. Cadix kenti bir "arena"ya döner. Ve bu ölümle birlikte, insanların acıları, çılgınlıkları, ölüm karşısında duydukları dehşet ve nefret de bütün oyun boyunca sergilenir. Kadınlar korusu ölen erkekleri için yakınılar: "Ils furent leur mère, ils se détachent de l'amante, et les voilà qui courent à l'aventure, blessés sans plaie, morts sans poignards, chasseurs d'ombres, chanteurs solitaires, appelant sous un ciel muet une impossible réunion et marchant de solitude en solitude, vers l'isolement dernier. La mort en plein désert"²⁵. Diego ölümüne duyduğu nefreti şöyle dile getirir: "Cela va finir. Je suis trop jeune et je t'aime trop. La mort me fait horreur"²⁶. Daha ilerde şöyle der: "C'est dur de mourir"²⁷. Sevgilisi Victoria da ölüm karşısında ilgisiz değildir: "C'est un affreux tourment de mourir en sachant qu'on sera oubliée"²⁸. Ölümün simgesi olan Veba'nın sekreteri bile ölümüne karşı bir tiksinti duyduğunu söyler: "J'ai le dégoût des ombres"²⁹. Camus'nün insanı için kuşku duyulamıyacak tek gerçek ölümdür: *Bunu L'Etat de Siège*'de koronun ve Diego'nun ağzından duyarız. "Le choeur.... il n'est vrai que la mort"³⁰. "Diego-.... L'heure de la vérité c'est l'heur de la mise à mort"³¹. Ve Diego'nun hor gördüğü insanlar yalnızca cellâtlardır: "Diego-Je ne méprise que les bourreaux. Quoi que tu fasses, ces hommes seront plus grands que toi (La peste). S'il leur arrive une fois de tuer, c'est dans la folie d'une heure. Toi, tu massacres selon la loi et la logique"³².

La Peste de, L'Etat de Siège gibi yaygınlaştırılmış ölüm olayının öyküsüdür. Kitabın her yerinde insanlara acı veren, yüreklerini parçalayan, onları dehşete düşüren ölümün soluğu hissedilir. Cottard, Tarrou'ya her günün "ölülerin bayramı" olduğunu söyler. Romanın kahramanı ve olayların anlatıcısı olan doktor Rieux, yaşamı boyunca tanıdığı ölümlerden sık sık söz eder: "Et puis il a fallu voir mourir. Savez-vous qu'il y a des gens qui refusent de mourir? Avez vous jamais entendu une femme crier: "Jamais!" au moment de mourir? Moi, oui. Et je me suis aperçu alors que je ne pouvais pas m'y habituer. J'étais jeune

24 A. Camus- *L'Etat de Siège*, P1.1, s. 229.

25 Ibid, s. 298

26 Ibid, s. 213.

27 Ibid, s. 288.

28 Ibid, s. 286

29 Ibid, s. 294.

30 Ibid, s. 214.

31 Ibid, s. 195.

32 Ibid, s. 291.

et mon dégoût croyait s'adresser   l'ordre même du monde. Depuis, je suis devenu plus modeste. Simplement, je ne suis toujours pas habitué   voir mourir"³³.  l m her yerde kol gezmektedir:  l lerin yakıldığı ocaklarda; " i ekler ve  l lerle y kl " arabalarda; " lmek  zere olanların yaşıyanlara sarıldıkları " sokaklarda ve bizzat kendi ailesinde: Evinden uzaktaki karısının  l m , dostu Tarrou'nun  l m  ve  zellikle ona "yorgunluk ve tiksinti" veren, boşuna kurtarmaya  alıştığı k c k bir  ocuđun  l m : "Justement l'enfant, comme mordu   l'estomac, se pliait   nouveau, avec un gémissement grêle. Il resta creusé ainsi pendant de longues secondes, secoué de frissons et de tremblements convulsifs comme si sa fr le carcasse pliait sous le vent furieux de la peste et craquait sous les souffles répétés de la fièvre. La bourrasque passée, il se détendit un peu, la fièvre sembla se retirer et l'abandonner, haletant, sur une grève humide et empoisonnée ou le repos ressemblait déjà   la mort. Quand le flot brûlant l'atteignit   nouveau pour la troisième fois et le souleva un peu, l'enfant se recroquevilla, recula au fond du lit dans l'épouvante de la flamme qui le brûlait et agita follement la tête, en rejetant sa couverture. De grosses larmes, jaillissant sous ses paupiers, et, au bout de la crise,  puis , crispant ses jambes osseuses et ses bras dont la chair avait fondu en quarante-huit heures, l'enfant prit dans le lit dévasté une pose de crucifié grotesque"³⁴. Başlıca kahramanların tanık olduğu bu dayanılmaz can  ekiřme sonucunda  ocuk  lecek ve bir vaazında Tanrı'nın, vebayı, su lularını cezalandırmak için g nderdiğini ileri s ren peder Paneloux'ya d nerek,  fkeyle ş yle bağıracaktır: "Ah! celui-là, au moins, était innocent vous le savez bien"³⁵. Daha sonra ekliyecektir: "Ce que je hais c'est la mort et le mal vous le savez bien. Et que vous le vouliez ou non, nous sommes ensemble pour les souffrir et les combattre."³⁶.

Romanın  teki kahramanı Tarrou, yargı  olan babasının  l me mahk m ettiği insanın idamını g rd kten sonra t m d nyasının yıkıldığını hissedecek ve nedeni ne olursa olsun  l me karşı  ıkacaktır: "C'était le hibou roux, cette sale aventure ou des sales bouches empest es annonçaient   un homme dans la chaîne qu'il allait mourir et r gliaient toutes choses pour qu'il meure, en effet, après des nuits et des nuits d'agonie pendant lesquelles il attendait d'être assassiné les yeux ouverts. Mon affaire, c'était le trou dans la poitrine. Et je me disais qu'en attendant et pour ma part au moins, je refuserais de jamais donner une seule raison, une seule, vous entendez,   cette dégoûtante boucherie"³⁷.

Les Justes de bir Ölüm tiyatrosudur. Camus'n n insanı, burada bir sorunu  zmek zorundadır: Gerektiđi zaman, insan başkalarını  ld rebilir mi? Kaliyev,

33 A Camus- La Peste, P.1.1, s. 1321.

34 Ibid, s. 1392

35 Ibid, s. 1394.

36 Ibid, s. 1396.

37 Ibid, s. 1423.

kendisi de ölmeyi kabul ederek, buna olumlu yanıt verecektir. Grand Duc'ü öldürdükten sonra, bütün af önerilerini geri çevirerek ölüme gidecektir.

La Chute'te, J.B. Clamence Camus'nün bütün kahramanları gibi, ölüm duygusundan hiç kurtulamıyacaktır: "C'est à ce moment que la pensée de la mort fit irruption dans ma vie quotidienne. Je mesurais les années qui me séparaient de ma fin. Je cherchais des exemples d'hommes de mon âge qui fussent déjà morts. Et j'étais tourmenté par l'idée que je n'aurais pas le temps d'accomplir ma tâche... Le malaise grandissait, la mort était fidèle à mon chevet, je me levais avec elle, et les compliments me devenaient de plus en plus insupportables"³⁸. Clamence için evrensel tarih, ölümün tarihinden başka birşey değildir: "C'est ainsi, cher, que naissent les empires et les églises, sous le soleil de la mort"³⁹.

Ölüm teması, yazın, siyasa ve özellikle felsefe denemelerinde aynı önemi korumaktadır. *Le Mythe de Sisyphe* şu tümceyle başlar: "Il n'y a qu'un problème philosophique vraiment sérieux: C'est le suicide."⁴⁰. Bütün deneme boyunca intihar sorununun incelendiğini görürüz. *L'Homme révolté* de ise insanın başkasını öldürmesi sorunu ele alınmakta ve ölüm her iki denemede de ana tema olmaktadır. İster intihar, ister başkasını öldürme biçiminde olsun, ölüm, her iki denemede de karşı çıkılan bir olay olmaktadır. *L'Homme révolté* de Yvan Karamazov'un ölümden nefret edişinin nedenini şöyle açıklar: "Il (Yvan) hait la peine de mort, parce qu'elle est l'image de la condition humaine"⁴¹. Bu gözlem, ölüm cezasına karşı çıkışın ve bu cezanın kaldırılması için verdiği büyük savaşın nedenini açıklar bize. *Réflexions sur la guillotine*'i bu bakımdan çok anlamlıdır: "Le jugement capital rompt la seule solidarité humaine indiscutable, la solidarité contre la mort... Le châtement suprême a toujours été, à travers les siècles, une peine religieuse: Infligée au nom du roi, représentant de Dieu sur terre... Mais la société... prononce en réalité une pure mesure d'élimination, brise la communauté humaine unie contre la mort et se pose elle même en valeur absolue"⁴².

Görülüyor ki, ister Tanrı'dan ister insanlardan gelsin, ölüm Camus'nün ve yarattığı bütün insanların mutsuzluk kaynaklarından en önemlisi olmakta ve acı veren, dehşete düşüren, içlere korku salan ve tiksinti veren ölümün çirkinliği, insanın ortak alınıyazısı olarak bütün yapıtlarında baş köşeyi tutmaktadır.

KAYNAKLAR

1. CAMUS, Albert: *L'Envers et l'Endroit*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade II), 1962.

38 A. Camus- *La Chute*, P1.I, s. 1519, 1520.

39 Ibid, s. 1539.

40 A. Camus- *Le Mythe de Sisyphe*, P1.II, s. 99.

41 A. Camus- *L'Homme révolté*, P1.II, s. 471.

42 A. Camus- *Réflexions sur la guillotine*, P1.II, s. 1056, 1058.

2. CAMUS, Albert: *Noces*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade II), 1962.
3. CAMUS, Albert: *L'Étranger*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade), 1962.
4. CAMUS, Albert: *Le Mythe de Sisyphe*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade II), 1962.
5. CAMUS, Albert: *Caligula*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade I), 1962.
6. CAMUS, Albert: *Le Malentendu*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade I), 1962.
7. CAMUS, Albert: *La Peste*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade I), 1962.
8. CAMUS, Albert: *L'État de siège*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade I), 1962.
9. CAMUS, Albert: *L'Homme révolté*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade II), 1962.
10. CAMUS, Albert: *La Chute*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade I), 1962.
11. CAMUS, Albert: *Réflexions sur la Guillotine*, Paris, Gallimard (Bibl. de la Pléiade II), 1962.
12. CAMUS, Albert: *Carnets II*, Paris, Gallimard, 1964.
13. CAMUS, Albert: *La Mort heureuse*, Paris, Gallimard, 1971.
14. NGUYEN VAN-HUY, Pierre: *La Métaphysique du bonheur chez Albert Camus*, Neuchâtel (Suisse), Ed. de la Baconnière (Coll.: "Langages"), 1962.
15. TREIL, Claude: *L'Indifférence dans l'oeuvre d'Albert Camus*, Québec, Ed. Cosmos, 1971.
16. TUNCEL, Bedrettin: "Yazar ve Oyun", *Yanlışlık*, Albert Camus, (Çev.: B. Tuncel), Ankara, Kalite Basımevi, 1973.